

АНДРІЙ КРАВЧЕНКО
(Полтава)

ПЕДАГОГІЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розглянуто основні нормативно-правові акти, виконання положень яких є необхідною умовою формування комунікативної взаємодії між військовослужбовцями вищих військових навчальних закладів, підкреслюється важливість створення сприятливого виховного середовища, підтримання дисципліни й організованості, заснованих на статутних вимогах.

Ключові слова: курсант, нормативно-правові акти, військова дисципліна, комунікативна взаємодія.

Необхідною умовою ефективного формування комунікативної взаємодії курсантів вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України у первинній професійній підготовці є дотримання законності і правопорядку у військових колективах, що в свою чергу ґрунтується на знанні та виконанні курсантами основних положень Військових Статутів Збройних Сил України та інших нормативно-правових актів.

Практика взаємовідносин між курсантами вищого військового навчального закладу показує необхідність і актуальність дослідження впливу нормативно-правових актів та інших керівних документів на якість формування комунікативної взаємодії курсантів.

У зв'язку з цим метою статті визначено вивчення основних нормативно-правових актів, які містять положення щодо військової дисципліни, визначають права та обов'язки військовослужбовців, регулюють правила поведінки та взаємовідносини між ними й ін.

Важливе місце у виховній роботі з курсантським колективом посідає категорія обов'язку. "Ми повинні виховувати у нього (вихованця – А. К.), – стверджує А. С. Макаренко, – почуття обов'язку і честі, інакше кажучи, він повинен відчувати гідність свою і свого класу і гордитись нею, він повинен відчувати свої обов'язки перед класом..." [1, с. 138]. Отже, у процесі комунікативної взаємодії виникає потреба виховання відповідальності, яка у професійній діяльності військового розпочинається з відповідального ставлення до навчання у військовому закладі. "Відповідальне ставлення до майбутньої професії – це складна, інтегральна якість, сформована на рівні соціальної установки; це повна готовність особистості використати весь потенціал своїх здібностей, знань, умінь, навичок для творчого здійснення... діяльності..." [3, с. 25-27].

В юридичних нормах, що регулюють відносини у військовій сфері, виражається державна політика з питань оборони держави, військового будівництва, підвищення боєготовності і боєздатності. Запровадження правових норм, що регулюють військові відносини, здійснюється, в першу чергу, в процесі повсякденної діяльності командирів (начальників), посадових осіб військового навчального закладу, всього особового складу. Важливою складовою частиною цього багатогранного процесу виступає діяльність, змістом якої є забезпечення відповідності прийнятих управлінських рішень чинному законодавству України, наказам і директивам начальни-

ків. При цьому забезпечення правопорядку і законності серед військовослужбовців вищих військових навчальних закладів досягається комплексом виховних, організаційних та інших заходів командирів і начальників усіх рівнів, що здійснюються у поєднанні з правоохоронною діяльністю військових прокуратур і військових судів.

На жаль, стан військової дисципліни у курсантських колективах вищих військових навчальних закладів сьогодні викликає занепокоєння. «Жодна проблема в Українській державі, будівництві Збройних сил, – зауважує Г. Д. Темко, – не може бути розв’язана без неухильного дотримання всіма військовослужбовцями встановлених законодавством порядків і правил. Для військового організму, яке б найновіше озброєння він не мав у своєму розпорядженні, це – вирішальна умова ефективного, якісного функціонування і виконання поставлених перед ним відповідних завдань. Але реальна дійсність, на жаль, не дає підстав уважати, що цей напрямок військової діяльності забезпечений. Аналіз правопорушень свідчить, що загальний стан військової дисципліни, організованості та правопорядку, морально-психологічна обстановка у військових колективах, незважаючи на вживані заходи, продовжує погіршуватись. Певні групи правопорушень, – говорить далі Г. Д. Темко, – ми й досі не спроможні ліквідувати: замах на життя і здоров’я особового складу, безчинство щодо місцевого населення. Не вдається належним чином забезпечити збереження майна, зброї; нейтралізувати випадки самовільного залишення військової частини. Все більше турбує недисциплінованість офіцерського складу» [4, с. 12].

У ході дослідження формування комунікативної взаємодії курсантів вищих військових навчальних закладів у первинній професійній підготовці нами виділені та проаналізовані такі нормативно-правові акти, без дотримання основних положень яких неможливе функціонування жодного військового колективу:

– Конституція України (прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року);

– Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р.;

– Закон України «Про загальний військовий обов’язок і військову службу» від 4 квітня 2006 р.;

– Указ Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» від 18 жовтня 2001 р., № 992/2001;

– Військові Статути Збройних Сил України, затверджені законами України від 24 березня 1999 року, № 548 – XIV; № 549 – XIV; № 550 – XIV; № 551 – XIV;

– Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України (уведена в дію Указом Президента України від 4 вересня 1998 року, №981/98);

– Кодекс честі офіцера Збройних Сил України (затверджений наказом Міністра оборони України від 31.12.1999 року, № 412);

– Наказ Міністра оборони України № 11 від 19.04.1997 року «Про зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах України»;

– Положення інструкції «Про порядок подання доповідей і донесень про злочини, події, порушення військової дисципліни та громадського порядку у Збройних Силах України», введену в дію наказом № 40 Міністра оборони України від 06.02.2001 року та інші.

Так, основним Законом України (стаття 17) визначено необхідність створення належних умов для проходження військової служби всіма категоріями військовослужбовців.

Військові Статути Збройних Сил України є офіційними нормативно-правовими документами, які визначають організацію внутрішньої, гарнізонної та вартової служб, містять основні положення щодо військової дисципліни та ведення дисциплінарної практики у військах, а також визначають основні права та обов’язки військовослужбовців та взаємовідносин, правил поведінки між ними.

Статути – це сукупність законів Збройних Сил. У них утілені основи військової науки, величезний досвід створення як нашої, так і інших армій світу. Без знання і строгого виконання їх вимог не можна стати відмінним військовим фахівцем. На основі статутів Збройні Сили України живуть, виховуються, навчаються, виконують бойові завдання [2].

Тому організація життя та діяльності військового колективу навчального закладу, формування комунікативної взаємодії курсантів у відповідності зі статутними вимогами є обов'язковою нормою й основним законом для кожного військовослужбовця. Звідси постає нагальна потреба з'ясування педагогічно-правових засад комунікативної взаємодії курсантів, більш детального осмислення проблеми статутних відносин між військовослужбовцями, особливо на етапі первинної професійної підготовки.

Статутні стосунки між курсантами – це категорія не тільки військова, але й педагогічна, моральна, вона має свій громадський наголос та державне значення, тому військові не повинні недооцінювати нестатутні взаємовідносини, їх соціально-політичну загрозу.

Це пояснюється, на нашу думку, низкою причин. По-перше, нездорові явища між курсантами стають відомими їхнім рідним, близьким і знайомим, створюють спотворене уявлення про дійсні порядки в Збройних Силах України. І тут розмови про виховні недоліки перед вступом до вищого військового навчального закладу, котрі, безумовно, мають місце, не сприймаються серйозно. Суспільство завжди мало віру в армію як школу формування справжніх чоловіків, громадян держави, незважаючи на всі негативні моменти військової служби. Основна умова цього – зразковий статутний порядок у військових колективах навчального закладу, здорові взаємини між військовослужбовцями, що забезпечуються науковими підходами до формування комунікативної взаємодії.

По-друге, наші громадяни, юнаки втрачають віру в силу наших законів, установлений порядок проходження військової служби, взаємовідносин між військовослужбовцями. Неможливо допустити, щоб побут і життя у навчальних закладах визначались не статутними відносинами, а негативними явищами між курсантами, командирами і викладачами, котрі свідомо чи несвідомо роз'єднують військові колективи, гальмують створення здорового виховного середовища.

По-третє, недостатньо сформована комунікативна взаємодія, особливо в період первинної професійної підготовки, та позастатутні взаємовідносини між курсантами неминуче призводять до серйозних моральних порушень в окремих членів військового колективу, як ініціаторів негативних учинків, так і потерпілих, байдужих спостерігачів, які накладають відбиток на їх майбутній життєвий шлях офіцера.

У відповідності до вимог Концепції виховної роботи у Збройних Силах України, остання визначається як система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у військовослужбовців професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високу бойову і мобілізаційну готовність органів управління, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів.

Отже, основними принципами виховної роботи у Збройних Силах є:

- державна і патріотична спрямованість виховного процесу;
- взаємозалежність змісту, форм і методів виховної роботи;
- повага до особистості, конституційних прав і свобод військовослужбовця, орієнтація на ідеали демократії та гуманізму, загальнолюдські моральні цінності;
- безперервність та спадкоємність у виховній роботі, органічне поєднання у виховному процесі національних, історичних та культурних традицій із почуттям нового;

– конкретність та узгодженість змісту, форм і методів виховної роботи;
 – об'єктивно-науковий підхід до планування, здійснення та оцінки результатів виховної роботи.

У вищих військових навчальних закладах із перших днів проведення первинної професійної підготовки курсантів знайомлять із основними положеннями Кодексу честі офіцера Збройних Сил України.

Кодекс честі офіцера – це сукупність морально-етичних норм, які ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях, ідеалах, світогляді офіцера і регламентують його відносини з соціальним оточенням, службову та громадську діяльність. Основу Кодексу становлять вимоги Конституції України, Військової присяги, Військових статутів, моральні традиції українського війська, базові міжнародні гуманітарні стандарти, морально-етичні аспекти чинного законодавства.

В юридичній літературі питанню кримінальної відповідальності за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями приділяється значна увага. Ці питання досліджували такі вчені, як Г. В. Андрусів, М. Л. Бажанов, В. В. Бондарев, Ф. С. Бражник, М. В. Васильєв, П. А. Волостнов, А. А. Герцензон, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, В. С. Давиденко, І. М. Даньшин, С. І. Дячук, В. А. Клименко, М. Й. Коржанський, Г. Г. Криволапов, В. В. Лунєєв, І. М. Мацкевич, М. І. Мельник, О. М. Михайленко, С. А. Моргуленко, М. І. Панов, Є. В. Прокопович, О. С. Ткачук, С. І. Тихенко, А. А. Толкаченко, М. І. Хавронюк, В. В. Ягупов, С. С. Яценко й ін.

Таким чином, злочинність у Збройних Силах України є дуже небезпечним, дестабілізуючим фактором, який негативно впливає не тільки на них, але й на державу в цілому, а стан справ у Збройних Силах України, особливо у вищих військових навчальних закладах, вважається одним із індикаторів стану національної безпеки й оборони України.

Найбільш небезпечним та надзвичайно тривожним наслідком криміногенної ситуації в Збройних Силах України є живучість і поширеність складів злочинів, які мають насильницьке та корисливе спрямування, що широко відомі в кримінальному законодавстві, слідчій та судовій практиці України під назвою «порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями».

Аналізуючи статті Кримінального кодексу України стосовно військовослужбовців, їх кримінальної відповідальності за скоєння військових злочинів, усі порушення можна розподілити за трьома групами:

1. Правопорушення, які не передбачені у Кримінальному кодексі України і які можуть бути визнані тільки дисциплінарною провинною (порушення форми одягу, запізнення до строю, вчинене вперше самовільне залишення військового розташування тривалістю менше доби та ін.);

2. Правопорушення, віднесені законом до військових злочинів (Стаття 232. Непокора; Стаття 233. Невиконання наказу; Стаття 236. Насильницькі дії щодо начальника та ін.);

3. Правопорушення, які хоча й віднесені законом до військових злочинів, але за пом'якшуючих обставин вимагають застосування правил Дисциплінарного статуту (Стаття 234. Опір начальникові або примушення його до порушення службових обов'язків; Стаття 235. Погроза начальникові; Стаття 237. Образа підлеглим начальника або начальником підлеглому; Стаття 238. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями при відсутності між ними відносин підлеглості та ін.).

Названі ознаки та види правопорушень і злочинів, які здійснюються на ґрунті нестатутних відносин, дозволяють зробити висновок, що такі взаємовідносини між військовослужбовцями антигуманні, антилюдські, завдають великої шкоди боєготовності і боєздатності Збройних Сил, а також і загалом – справі захисту Батьківщини.

Це є підтвердженням того, що дана проблема існує і слід "... більш ефективно проводити боротьбу у військових колективах із таким негативним явищем, як нестатутні взаємовідносини, або, інакше кажучи, з порушенням статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями. Такі правопорушення науковці називають "насиленницькими злочинами проти військової честі" [5, с. 143] та "правопорушеннями у сфері міжособистісних відносин в армії, або, що конкретніше, глумленням, знущанням і насильництвом над військовослужбовцями" [6, с. 39].

Отже, вищий військовий навчальний заклад лише тоді може відповідати своєму призначенню, якщо в ньому досконало вивчаються та практично виконуються вимоги нормативно-правових актів, коли відпрацьований та закріплений зразковий порядок, військова дисципліна й організованість, а кожна навчальна група курсантів завдяки сформованій між її членами комунікативній взаємодії високого рівня є міцним і дружнім колективом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / А. С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1986. – Т. 8. – 1986. – 336 с.
2. Військові статuti Збройних сил України. – К. : Варта, 1999. – 209 с.
3. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні : кроки до нового виміру. Розвиток психологічної науки в Україні 1992-2002 року / О. В. Сухомлинська. – Харків, 2001. – 37 с.
4. Темко Г. Дисципліною військо міцніє / Г. Темко // Військо України. – 1997. – № 1-2. – С. 12.
5. Лунев В. В. Криминология : Причины, предупреждение и методы изучения преступлений в Вооруженных Силах СССР / В. В. Лунев. – М. : Изд-во Воен. Краснознам. ин-та, 1986. – 356 с.
6. Мацкевич И. М. Преступное насилие среди военнослужащих / И. М. Мацкевич, В. С. Эминов. – М. : Юрист, 1994. – 95 с.
7. Перевалов В. Ф. Воинский коллектив. Динамика отношений / В. Ф. Перевалов. – М. : Военное издательство, 1991. – 111 с.

АНДРЕЙ КРАВЧЕНКО

ПЕДАГОГИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КУРСАНТОВ ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Рассмотрено основные нормативно-правовые акты, выполнение положений которых есть необходимым условием формирования коммуникативного взаимодействия между военнослужащими высших военных учебных заведений, подчеркивается важность создания благоприятной воспитательной среды, поддержание дисциплины и организованности, основанных на уставных требованиях

Ключевые слова: курсант, нормативно-правовые акты, воинская дисциплина, коммуникативное взаимодействие.

ANDRY KRAVCHENKO

PEDAGOGICAL AND LEGAL BASIS OF ASSURANCE THE INTERCOMMUNICATION AT THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Basic normative legal acts, compliance with provisions of which is a prerequisite for the formation of communicative interaction between members of higher military educational institutions are covered; importance of friendly educational environment, maintenance of discipline and organization which are based on statutory requirements are highlighted.

Keywords: cadet, normative legal acts, military discipline, communicative interaction.

Одержано 25.05.2011, рекомендовано до друку 18.07.2011